

Д. В. Степовик

Ікона чудотворна

ІКОНА ЧУДОТВОРНА – особливо шанована у християн ікона, за посередництвом якої Господом або святими вчинені великі й дивні події, чуда: порятунок людей, майна, населеного пункту від нападу загарбників; раптове припинення пожежі й іншого стихійного лиха; зцілення хворих, воскресіння померлих тощо. І. ч. відомі з перших років діяльності Церкви Христової. Ікона як атрибут кожного Божого храму засвідчує факт Боговтілення, нагадуючи непроминал. події життя Христа. Ікона – не звич. жанр малярства, а літург. печать, у якій перебуває трансцендентал., метафіз. сутність, що пов’язує нас із Богом і святими людьми Церкви. Не від кожної ікони виходить незбагненна сила та її результат – здійснення чуда. Найінтенсивніші чудотворіння в Україні припали на періоди пізнього середньовіччя (11–15 ст.) та доби козаччини (16–18 ст.). Тоді укр. Церква була незалежною, у ній щедро діяла Божа благодать, яка проявлялася у формі чудотворінь у переломні моменти життя українського народу чи його окремих представників під час щирих, сердеч. молитв людей до Бога або звертання до Божих святих. Найбільше чудес в Україні відбулося при іконах Богородиці, тому переважна більшість І. ч. – ікони Пречистої Діви Марії. Вони являли чуда у православ., греко-катол. і римо-катол. церквах. Творили чудеса також ікони особливо шанованих та популярних в Україні святих: Миколи Чудотворця, Пантелеймона Цілителя, Дмитра Солунського, Юрія Змієборця. В Україні користуються заг. популярністю бл. 50-ти І. ч., ще майже 100 у різних регіонах мають місц. значення. Осн. укр. І. ч.: Києво-Печер. ікона з Успен. собору Києво-Печер. лаври (привезена в 11 ст. із Константинополя уже як чудотворна, при ній чудотворіння продовжувалися); Києво-Печер. ікона Богородиці у короні з маленьким Ісусом, біля трону – засн. Києво-Печер. лаври Антоній і Феодосій; Вишгород. ікона Богородиці Ніжності (викрадена князем А. Боголюбським, вивезена у Росію й неканонічно перейменована на Володимирську); Белзька ікона Богородиці із сумним ликом (вивезена у середньовіччі до Польщі, перейменов. на ікону Матері Божої Белзько-Ченстоховської); Київ. ікона Миколи Мокрого; Єлец. ікона Богородиці з монастиря pobl. Чернігова; Троїцько-Іллін. ікона Богородиці з Чернігова; Іржавец. ікона Богородиці з с. Іржавець на Чернігівщині; Корсун. ікона Богородиці з Корсуня-Херсонеса Кримського; Путивл. ікона Богородиці (Сум. обл.); Молчан. ікона Богородиці з Софрон. пустині pobl. Путивля; Домниц. ікона Богородиці з монастиря pobl. смт Березна Черніг. обл.; Жировиц. ікона Богородиці з церкви pobl. м. Гродно

(Білорусь; чудотворіння при ній розпочалися 1470; копію ікони 17 ст. перенесено до Риму в УГКЦ св. Сергія і Вакха, у якій від 1716 відновилися чудотворіння); Почаїв. ікона Богородиці з Почаїв. Успен. лаври Терноп. обл.; Дубен. ікона Богородиці з церкви м. Дубно Рівнен. обл.; Бердичів. ікона Богородиці з римо-католического монастиря Босих Кармелітів Житомир. обл.; Красногір. ікона Богородиці з Чернігова; чудотворна ікона Холм. Богородиці (нині у Музеї Волин. ікони); Києво-Брат. ікона Богородиці з Горбанівки на Полтавщині; Охтир. ікона Богородиці (Сум. обл.); Домінікан. ікона Богородиці з римо-католического костелу у Львові; Ігорів. ікона Богородиці з Києво-Печер. лаври (пов'язані з нею чудеса припадають на серед. 13 ст., коли монгол. нападники не змогли підкорити Печер. монастир у Києві); Любець. ікона Богородиці (відома від 11 ст., зберігалася у соборі св. Софії у Києві, 1690 оновлена й перенесена до м. Любець поблизу Чернігова); Волин. ікона Богородиці з Луцька (чудотворіння при ній почалися у 12 ст.); Ярослав. ікона Богородиці (кін. 11 – поч. 12 ст., намалював Алімпій у Києві; при ній сталося багато чудотворінь у Києво-Печер. лаврі, Володимир Мономах подарував її єпископові Ростова; у 13 ст. центр Ростов. єпархії перенесено у Ярославль; скрізь при іконі відбувалися зцілення невиліковно хворих дітей); Зарваниць. ікона Богородиці з Крехів. монастиря Львів. обл. (чудотворна від 17 ст.); Гошів. ікона Богородиці (Івано-Франків. обл.); Христинопіль. та Самбір. ікони Богородиці (обидві – Львів. обл.); Тербовлян. ікона Богородиці (1674 перенесена в собор св. Юрія у Львові); Підгорець. ікона Богородиці (Львів. обл.; чудотворіння від 18 ст.); Ярослав. ікона Богородиці з м. Ярослав (нині Польща; чудотворіння від 14 ст., нар. назва – «Милосердя двері»; у 17 ст. зроблено копію); Мукачів. ікона Богородиці (Закарп. обл.; намальована у стилі укр. нар. ікони 1696, перевезли 1697 у римо-католический собор св. Стефана у Відні; на Закарпатті – копія у Мукачів. єпископ. церкві; при обох відбувалися чудотворіння). Не всі І. ч. досліджено з богослов. погляду; багато з них високо оцінені мистецтвознавцями. Високомист. І. ч. створені профес. та нар. майстрами. Усі ікони, що дійшли до нас від середньовіччя, є чудотворними.

Проблемним є складання каталогу І. ч. за описом чудотворінь, а також визначення джерел походження інформації про чуда. Ці питання ще не розроблено насамперед через довготривале підпорядкування Укр. Церкви Москов. патріархатові, що не визнавав самостійності укр. сакрального малярства, відкидаючи спроби богослов. дослідж. укр. ікон і чуд, пов'язаних з ними; окрім того, у період більшов. безбожництва у 20 ст. знищено тисячі храмів з іконами, зокрема й чудотворними. Від середньовіччя в Україні зафіксовано розповіді про чуда біля ікон святителя Миколи. Чудотворіння Богородич. ікон поширювалися на явища особистого і сусп. життя. Оповідання засвідчують не тільки надприродні дії та перетворення, а й вияв співчуття, коли допомога спізналася: ікони темніли або оновлювалися, мироточили, світлили, віщуючи щось добре. Оповідки про Богородичні чуда у багатьох випадках пов'язані з визв. війнами українського народу. На основі молитов укр. козаків до Богородиці виник особливий культ Покрови Богородиці. Відтоді укр. військовики вважають її своєю заступницею. 1947 бійці УПА проголосили свято Покрови офіц. святом укр. війська. Із захистом України від турец. нападів пов'язані

чудотворіння при Почаїв. іконі Богородиці. Традиція вшанування І. ч. в українців започаткована з часів раннього християнства у різних формах: богослужіння, паломництва, прикрашання (квітами, стрічками, рушниками, медальйонами, що зображують частини зціленого люд. тіла), залишення милиць, інвалід. візків тощо.

Фотоілюстрації

Рекомендована література

1. Гординський С. Українська ікона 12–18 ст. Філядельфія, 1973;
2. Лужницький Г. Словник чудотворних Богородичних ікон України // *Intrepido Pastori: Наук. зб. на честь блаженнішого патріарха Йосифа Сліпого*. Рим, 1984. Т. 62;
3. Лидов А. Чудотворная икона в Византии и Древней Руси. Москва, 1996;
4. Снеессорева С. Земная жизнь пресвятой Богородицы и описание святых чудотворных ее икон. Ярославль, 1997;
5. Вояковський Н. Шляхами наших прочан: Проповіді про чудотворні ікони Божої Матері. Л., 1998;
6. Степовик Д. Українська чудотворна ікона // *Альм. Укр. Нар. Союзу*. Нью-Йорк, 2001;
7. Креховецький Я. Богослов'я та духовність ікони. Л., 2002;
8. Рожко В. Чудотворні ікони Волині й Полісся. Лц., 2002;
9. Кирчів Р. Фольклорна опозиція войовничому атеїзмові (фольклор чудес) // *Народознавчі зошити*. Л., 2003. № 1–2 (49–50); Дяків В. Тема чудес в українському фольклорі і фольклористиці // *Там само*. 2005. № 1–2;
10. Українське сакральне мистецтво: Слов. Л., 2006.

Бібліографічний опис:

Ікона чудотворна / Д. В. Степовик // Енциклопедія Сучасної України [Електронний ресурс] / Редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк [та ін.] ; НАН України, НТШ. – К. : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2011. – Режим доступу: <https://esu.com.ua/article-13028>

2001-2025 © Ця енциклопедична стаття захищена авторським правом згідно з чинним законодавством України ([докладніше](#)).